

ECHO PUSZCZYKOWA

Z OKAZJI 100-LECIA WYBUCHU POWSTANIA WIELKOPOLSKIEGO

„Tobie Polsko, ta kropla krwi wrzącej, Tobie, Polsko, tych serc naszych bicie, Tobie każdy cień myśli gorącej, Tobie wszystko, na śmierć i życie!”

Roman Wilkanowicz
bard czynu powstańczego Wielkopolan

Wielkopolanie kroczyli do niepodległości dwoma drogami: prac organicznych i działań militarnych. Umiejętnie połączyli zdolności żołnierskie wyniesione z wojny, z dobrym gospodarowaniem, zmysłem organizacyjnymi zdyscyplinowaniem. Setna rocznica wybuchu zwycięskiego Powstania Wielkopolskiego jest świętem ogólnonarodowym, gdyż sukces powstania zadecydował o kształcie odrodzonej Polski. Dziś przeżywamy chwile podniosłe i radosne, oddając należną cześć Powstańcom Wielkopolskim. Ze względu na doniosły charakter obchodów rocznicowych, w poczuciu dumy z naszej historii zapraszamy Państwa do wspólnego świętowania 27 grudnia br. Tego dnia o godzinie 11.00 w kościele pw. Św. Józefa Oblubieńca Najświętszej Marii Panny zostanie odprawiona msza św. w intencji Powstańców Wielkopolskich. Odświeżenie pomnika upamiętniającego puszczykowskich Powstańców Wielkopolskich będzie miało miejsce o godzinie 12.30 przed Szkołą Podstawową nr 2 im. Powstańców Wielkopolskich, ul. Kasprowicza 1. Tam też grupa rekonstrukcyjna Ad Honores zaprezentuje 3 dioramy. Na wystawę rodzinnych pamiątek po Powstańcach Wielkopolskich zapraszamy do Szkoły Podstawowej nr 2 w Puszczykowie.

Razem uczcijmy pamięć o Bohaterach Niepodległości!

Zaprzysiężenie wojsk polskich

Jedną z bardziej znanych powstańczych formacji wojskowych była Wielkopolska Brygada Kawalerii. Najstarszym spośród jej pułków był pierwszy oddział jazdy Powstania Wielkopolskiego, który ostatecznie otrzymał nazwę 15. pułku ułanów Poznańskich. Już drugiego dnia powstania – 28 grudnia 1918 r. – grupa powstańców mająca za sobą służbę w kawalerii niemieckiej opanowała koszary 1. pułku strzelców konnych mieszczące się przy ul. Augusty Wiktorii w Poznaniu (ob. ul. Grunwaldzka). Na czele tej grupy stał ppor. Kazimierz Ciężyński z Polskiej Organizacji Wojskowej Zaboru Pruskiego. Oficer ten wykorzystując znajdującą się w koszarach sprzęt i konie pozostałe po szwadronie zapasowym pruskiego pułku rozpoczął formowanie oddziału jazdy, który przyjął nazwę Konni Strzelcy Straży Miasta Poznania. W styczniu 1919 r. oddział ten pod dowództwem por. Józefa Lossowa rozrósł się do rozmiarów pułku. W niedzielę 26 stycznia 1919 r. pułk wziął udział w uroczystej przysiędze jednostek tzw. załogi poznańskiej Wojsk Wielkopolskich na Placu Wilhelmowskim (późniejszy Plac Wolności) w Poznaniu.

A tak wydarzenia z 26 stycznia 1919 roku opisywał „Kurier Poznański” nr 22 z 28 stycznia 1919:

„... Początek uroczystości (...) zapowiedziany był na g. 9.45. Wszelako już znacznie przedtem tłumy niezliczone zajęły ulice

łyńskich, znajdujący się dziś w zamku kurnickim, który drogocenną stanowi pamiątkę historyczną spod Wiednia. Przed nim to Jan Sobieski Bogu dzięki składał za świetne nad Turczynem zwycięstwo. Przed ołtarzem ustawiony złoty baldachim, podtrzymywany przez czterech żołnierzy. Środek placu przed ołtarzem wolny, po prawej stronie ołtarza zebrał się: komisarze Naczelnej Rady Ludowej, przedstawiciele władz polskich miejskich, większych organizacji społecznych i prasy. Na stopniach ołtarza duchowieństwo z ks. Prałatem Łukomskim na czele.

Krótko przed godziną 10.00 orkiestra umieszczona na lewej stronie ołtarza zagrała „Jeszcze Polska nie zginęła” i na plac wkroczył na czele swego sztabu wódz naczelny generał Dowbór-Muśnicki. Odebrawszy

Po ukończeniu Mszy Św. wygłosił do żołnierzy patriotyczną, gorącą przemowę ks. Prob. Dykiert wskazując w słowach porywających na wielkość chwili dzisiejszej, na zadania jakie spełnić musi żołnierz polski i na ważność przysięgi tego żołnierza, której słucha w tej chwili Ojczyzna cała. Po tych słowach natchnionego kaznodziei, stanął na stopniach ołtarza ks. kan. Łukomski i odczytał słowa roty, powtórzone przez głównodowodzącego. Po odebraniu przysięgi od Generała – nastąpiło złożenie przysięgi przez całe wojsko. Potężnym głosem uderzały w niebo słowa roty, powtarzane przez wszystkie zastępy wojsk zgromadzonych:

W obliczu Boga Wszechmogącego w Trójcy Świętej Jedyne go ślubuję, że Polskę, Ojczyznę moją i sprawię całego Narodu Polskiego zawsze i wszędzie służyć będę, że kraju Ojczystego i dobra narodowego do ostatniej kropli krwi bronić będę, że Komisarzowi Naczelnej Rady Ludowej w Poznaniu i dowódcom, i przełożonym swoim mianowanym przez tenże Komisarz, zawsze i wszędzie posłuszny będę, że w ogóle tak zachowywać się będę, jak przystoi na mężnego i prawego żołnierza-Polaka, że po zjednoczeniu Polski złożę przysięgę żołnierską, ustanowioną przez polską zwierzchność państwową.

Po krótkiej modlitwie i udzieleniu błogosławieństwa nastąpiła ceremonia wręczenia sztandaru I Pułkowi Strzelców. Oto sztandar wykonany staraniem naszych Wielkopolanek w zakładzie Eichstaedta według wzoru oryginalnego sztandaru z roku 1831 ... wręczyły panie najpierw komisarzowi NRL p. Korfantemu, ten zaś po krótkiej przemowie wręczył go generałowi Dowbór-Muśnickiemu. Była to chwila do głębi wzruszająca, gdy generał odbierając sztandar, ukłękął i do ust go przycisnął. To samo uczynili 2 oficerowie i chorąży I p. strzelców, odbierając sztandar z rąk generała.

Następnie generał głównodowodzący wygłosił krótką przemowę żołnierską do żołnierzy, zakończoną (a powtórzonym przez wojsko) trzykrotnym okrzykiem na cześć Polski wolnej i niepodległej...

Uroczystość zaprzysiężenia wojsk powstańczych i wręczenie sztandaru 1 Dywizji Strzelców Wielkopolskich, 26 stycznia 1919 r. (ze zbiorów Narodowego Archiwum Cyfrowego).

okalające ze wszystkich stron plac Wilhelmowski (należałoby go koniecznie przechrzcić!). Okna wszystkich domów przy placu zajęte przez widzów. Ze wszystkich też domów powiewają sztandary narodowe. Na placu w szyku paradnym ustawione oddziały polskiej załogi poznańskiej: jest to żywy mur, który otacza w kwadracie cały plac, zakończony u wylotów (od strony Alei) – po obu stronach barwnym lasem proporczyków: to nasi strzelcy konni. Pomiędzy temi oddziałami konnymi, na wysokim wzniesieniu wśród obfitej zieleni ustawiony ołtarz polowy – na czerwonym tle, piękny srebrny tryptyk Dzia-

raport od komendanta uroczystości, pułkownika Konarskiego, generał rozpoczął przegląd i powitanie wojsk. Piękna ta była chwila, gdy wódz naczelny krokiem szybkim zdecydowanym, żołnierskim przechodził na froncie wszystkie kompanie i formacje salutując je i zatrzymując się przed każdą z słowem powitalnym: Czolem! Odkrzykniętym z zapalem przez każdy oddział z osobna. Po tym akcie generał powitał zgromadzonych już komisarzy NRL, z czym wraz z nimi i z sztabem swoim stanął przed ołtarzem. Rozpoczęła się Msza Św. polowa odprawiona przez ks. Łukomskiego.

Powstańcza flaga z Puszczykowa

Powstanie Wielkopolskie rozpoczęło się w Poznaniu 27 grudnia 1918 r. Był to największy zryw niepodległościowy w historii Polski, który doprowadził do zdobycia odebranych w zaborach ziem polskich. Jednym z symboli Powstania Wielkopolskiego wykorzystywanym praktycznie wszędzie jest charakterystyczna flaga powstańcza, czyli biały orzeł na czerwonej chorągwi.

Mało kto wie, że chorągiew wykonano w mieszkaniu p. Kazimierzy Garsteckiej w Puszczykowie w nocy z 27 na 28 grudnia 1918 r. na wieść o wybuchu Powstania w Poznaniu. Orzeł został wyrysowany przez malarza i grafika Bolesława Lewańskiego z Puszczykowa, różni się od polskich orłów, zawiera elementy renesansowe, barokowe, a nawet niemieckie.

W czasach przed wybuchem Powstania Wielkopolskiego, przed I wojną światową, Puszczykowo było największym letniskiem Poznania i dzięki temu liczne organizacje sportowe, skautowskie organizowały na jego terenie zawody. Pozwalały one na ćwiczenie militarnych technik pod przykrywką zawodów sportowych, niektórzy uczestnicy zawodów stali się przyszłymi powstańcami. W 1911 roku w Letnisku Młodzieży Kupieckiej przy ulicy Cienistej zorganizowano gry, w których wzięły udział drużyny wielkopolskiego towarzystwa gimnastycznego „Sokół” oraz inne towarzystwa sportowe. Zawodami kierował naczelnik „Sokoła”, druh Julian Lange z pomocą sędziów. Zawody obejmowały m.in. bieg na tysiąc metrów, bieg na sto metrów, skok w dal, turniej tenisowy, a przede wszystkim umiejętności przydatne podczas oczekiwanego wyzwolenia kraju. Nagrody w poszczególnych konkurencjach ufundowali poznańscy kupcy. Warto przypomnieć, że Julian Lange był jednym z organizatorów i przywódców Powstania Wielkopolskiego, gdyż pełnił funkcję naczelnego komendanta Straży Ludowej. Podobne imprezy sportowe organizowane były aż do wybuchu Powstania Wielkopolskiego, czym walczyły się do jego wygraną.

W dniu wybuchu Powstania Wielkopolskiego, pod wieczór, utworzono oddział powstańczy w Puszczykowie pod dowództwem Józefa Bąka, restauratora z ulicy Sobieskiego. Prawdopodobnie brał on czynny udział w zdobywaniu Poznania i w zdobywaniu terenów powiatu śremskiego. Niestety obecnie nie wiadomo jak wyglądało wyzwolenie Puszczykowa. W owym czasie Puszczykowo było letniskiem, wille w większości były zamieszkiwane w okresie letnim, a zimą stały puste. W Puszczykowie mieszkali też całorocznymi mieszkańcy i znajdował się tu posterunek Policji. Najważniejszymi strategicznie miejscami były dworce kolejowe, drogi przelotowe oraz willa Lech w lesie nadwarciańskim, w której w już wyzwolonym Puszczykowie utworzono lecnice dla powstańców.

Przed II wojną światową w Puszczykowie organizowano regularnie obchody Powstania Wielkopolskiego. Franciszek Ratajczak we wspomnieniach pisał o jednych z nich, które odbyły się w 1924 roku w salach Letniska Silva, gdzie miały miejsce różne wydarzenia kulturalne: wykład na temat Powstania wygłoszony przez Gustawa Lewandowskiego, przedstawienie amatorskie „Ciepła Wdówka”, inscenizacja przysięgi Tadeusza Kościuszki oraz gry i zabawy taneczne.

W okresie dwudziestolecia międzywojennego na terenie miasta działały dwa koła ogólnopolskich organizacji zrzeszających uczestników Powstania Wielkopolskiego, czyli „Towarzystwo Powstańców Wielkopolskich” z roku 1918/1919, którego prezesem był Zygmunt Hoffmann oraz „Związek Weteranów Powstań Narodowych R.P. 1914-1919”, któremu preze-

sował Józef Bąk. W 1938 roku rozpoczęto proces połączenia obu zrzeszeń w „Związek Powstańców Wielkopolskich”. W skład przedwojennych kół powstańczych wchodziło: Franciszek Antkowiak, Franciszek Budzyń, Ignacy Budzyń, Józef Ceglowski, Zygmunt Hoffmann, Józef John, Antoni Kaczmarek, Stanisław Karpiński, Wincenty Kotliński, Stanisław Krysztofiak, Czesław Nowacki, Edmund Różański, Wojciech Stortacz, Jan Taciak, Wincenty Teklik, Bronisław Kuntze, Stefan Ratajczak, Stanisław Ratajczak, Franciszek Wiciak, Józef Bąk, Stanisław Różański, Józef Rajewicz, Roman Buszakowski, Feliks Falkiewicz, Jan Storz, Stanisław Talarczyk, Kazimierz Czyż, Andrzej Tyliński, Michał Bobowski, Franciszek Dominiszczak, Stanisław Nowacki, Edward Lutelman, Kazimierz Ratajczak, Józef Chojnacki. Imiona i nazwiska mogą być zniekształcone, gdyż zapisano je ręcznie w aktach. Powstańcami Wielkopolskimi z rejonu Puszczykowa byli również wójt Puszczykowa Czesław Michalski, radni gminni: Erazm Janaszek, Florian Michałowski, Franciszek Burdajewicz, (który był również pierwszym wójtem Puszczykowa po II wojnie światowej), sołtys Puszczykowa Antoni Mielcarek oraz urodzeni na terenie Puszczykowa: Stanisław Adamski, Michał Koźlik, Tomasz Kuciak, Stefan Niemir, Antoni Pawliczak, Franciszek Talarczyk, Tadeusz Garstecki, Stanisław Górnaczyk.

Do napisania artykułu skorzystano z następujących źródeł: Archiwum Państwowe w Poznaniu, <http://powstancy-wielkopolscy.pl/>, archiwum Macieja Krzyżańskiego, <http://www.poznan.pl/>, Biblioteka Miejska w Puszczykowie, L. Madej, „Towarzystwo gimnastyczne „Sokół” w Puszczykowie”.

Maciej Krzyżański
członek Koła Historycznego

Nowy numer Kroniki Miasta Poznania

7 grudnia odbyła się promocja tomu „Kroniki Miasta Poznania” (3/2018) pt.: „1918. Od rewolucji do powstania”.

Najnowszy numer kwartalnika poświęcony został przełomowym wydarzeniom roku 1918 – dla uczczenia stulecia polskiej niepodległości i rocznicy wybuchu zwycięskiego powstania wielkopolskiego. Redaktorem prowadzącym tomu jest dr hab. prof. UAM Przemysław Matusik, badacz i znawca historii XIX wieku, wśród autorów znalazł się Maciej Krzyżański, radny i członek puszczykowskiego Koła Historycznego z artykułem przybliżającym sylwetkę Bolesława Langego.

Tom zawiera płytę Śpiewanki Wielkopolskie przygotowaną przez Teatr Muzyczny w Poznaniu. Publikacja dostępna jest w sklepie internetowym Wydawnictwa Miejskiego Poznania, w Centrum Informacji Miejskiej (ul. Ratajczaka 44) oraz wybranych księgarniach. **red**

PUSZCZYKOWSCY POWSTAŃCY WIELKOPOLSCY

Adamski Stanisław	Jankowski Klemens	Pigła Waclaw
Antkowiak Franciszek	Jasiński Władysław	Płótniak Jan
Baranowski Leon	Jaškowiak Edward	Poślednicki Bronisław
Bartecki Kazimierz	Jernajczyk Bohdan	Pytlak Andrzej
Bąk Józef	John Józef	Rachuj Apolinary
Bessert Zygmunt Stanisław	Kaczmarek Antoni	Rajczak Stefan
Biegański Bolesław	Kaczmarek Franciszek	Rajewicz Józef
Bobowski Mikołaj Ziemowit	Karpiński Stanisław	Ratajczak Franciszek
Bogacki Jan	Katulski Edmund	Ratajczak Kazimierz
Borkowski Władysław	Kaźmierczak Teofil	Ratajczyk Franciszek
Borowski Kazimierz	Klause Franciszek	Rost Franciszek
Bosiacki Franciszek	Kokotek Waclaw	Roth Ludwik
Budasz Wincenty	Koprucki Andrzej	Różański Edmund
Budzyń Franciszek	Kot Mieczysław	Różański Franciszek
Budzyń Ignacy	Kotliński Wincenty	Różański Stanisław
Burdajewicz Franciszek	Kozłowski Franciszek	Rybczyński Adam
Buszkowski Roman	Kozlik Michał	Rządkowski Ludwik
Cegłowski Józef	Kraczek Kazimierz	Skrzypek Józefat
Celler Jan	Kramer Franciszek	Smolibowski Edward
Chojnacki Józef	Krysztofiak Stanisław	Stachowski Władysław
Czajka Józef	Kuciak Tomasz	Storc Wincenty
Czyż Józef	Kunze Bronisław	Stortz Jan
Czyż Kazimierz	Lange Julian Bolesław	Stróżyk Józef
Deierling Jan	Leitgeber Stanisław	Suchorski Jan
Dobski Piotr	Libeckie Andrzej	Szłapka Władysław
Dominiczak Franciszek	Luttelmann Edward	Szperkowski Edward
Dotka Jan	Łuczak Antoni	Szulczewski Jerzy Wojciech
Dotka Władysław	Majchrzycki Jan	Szymczak Ludwik
Drygas Leon	Marciniak Józef	Szymkowiak Stanisław
Dudkiewicz Józef	Markiewicz Łucjan	Śniatecki Antoni
Falkiewicz Aleksander	Meczawski Franciszek	Świerczyński Waclaw
Falkiewicz Feliks	Michalski Czesław	Taciak Jan
Fiedler Arkady	Michałowski Florian	Talarczyk Franciszek
Garstecki Tadeusz	Mielcarek Antoni	Talarczyk Julian
Gidaszewski Nikodem	Motłowski Kazimierz	Talarczyk Stanisław
Giec Ludwik	Murawski Franciszek	Talarczyk Władysław
Gołembiewski Stefan	Niemir Stefan	Teklik Wincenty
Gorzyński Stanisław	Nowacki Czesław	Tomaszewski Adam
Górniaczyk Stanisław	Nowacki Stanisław	Turek Franciszek
Grzeszkowiak Hieronim	Nowicki Ludwik	Tyliński Andrzej
Grzeško Władysław	Nowostawski Antoni	Warchalewski Antoni
Hejnowicz Kazimierz	Olszewski Stanisław	Wdowicki Jan
Henicz Andrzej	Paczyński Michał	Wiciak Franciszek
Hetman Julian	Pawlicki Ludwik	ks. Wojtyniak Czesław
Hoffmann Zygmunt	Pawliczak Antoni	Zimiński Franciszek
Janaszek Erazm	Pawłowski Waclaw	Zych Stanisław

oraz Nieznani . . .

Cześć ich pamięci!